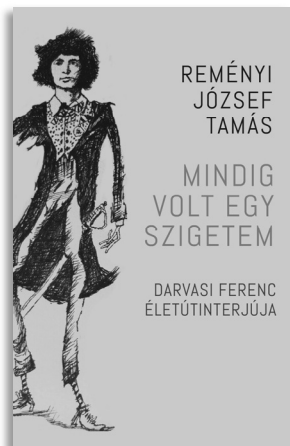

GYÖRGY PÉTER

A radikális irodalmi eltérés – és a személyes barátság története

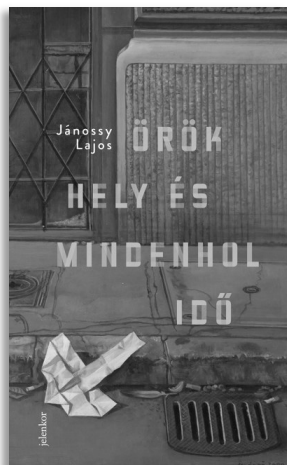
Cser Kiadó
Budapest, 2023
288 oldal, 4995 Ft

REMÉNYI JÓZSEF TAMÁS:
MINDIG VOLT EGY SZIGETEM.
DARVASI FERENC ÉLETÚTINTERJÚJA

JÁNOSSY LAJOS:
ŐRÖK HELY ÉS MINDENHOL IDŐ

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2023
557 oldal, 5999 Ft

Ez a szöveg egyszerre recenzió és nekrológ. *Reményi József Tamás: Mindig volt egy szigetem, Darvasi Ferenc életútinterjúja*, a Cser Kiadónál jelent meg, 2023-ban. A kötet összefoglalja szinte teljes munkásságát, s ami elkerülhetetlen, sorsának felidézését. Reményi 2023. november 10-én halt meg, azaz majdnem egy időben a könyv megjelenésével. Az életútját, irodalmi, kritikai, szerkesztői munkásságát pontosan felidéző kötet végül poszthumusz könyv lett, s ez – ha tetszik, ha nem – riasztóan megfelel annak a kérlelhetetlen tárgyilagosságnak, amely épp úgy jellemezte akkor is, amikor 1975 és 1979 között a *Kritika* munkatársa volt, s amikor 1983-ig *Mozgó Világ* főszerkesztő-helyettese, majd két alkalommal megbízott főszerkesztője volt. 1984-től a *Filmvilág* olvasószerkesztője, majd 1989 őszétől az induló Magyar Napló főszerkesztő-helyettese, illetve főszerkesztője volt 1990 végéig. Később a Palatinus Könyvkiadó irodalmi vezetője lett, majd a Magyar Rádió irodalmi szerkesztőségét is vezette.

Mint az a fenti lista is érzékelteti, Reményi elfogulatlan volt és tárgyilagos, és ahogy azt a kötet hátsó oldalán *Lapis József* igen pontosan fogalmazza: „az eltérő szellemiségek, írásmódok együttélését tűzte ki célul. De hogy lehetséges-e

a minőség jegyében történő 'szellemi kiegyezés?'. Megkapjuk erre is a választ."

Reményi valóban ritka kivételként oldott meg bonyolult feladatokat. Azaz érzékletesen elválasztotta egy-egy alkotó irodalmi teljesítményét annak politikai kontextusától – ameddig azt lehetségesnek vélte és remélte. Mindez persze nem volt minden esetben könnyen végrehajtható. „Ahogy említettem korábban, Esterházy összegyűjtött publicisztikájáról is beszélünk az egyik *Előhívás*-Esten. Én erőltettem egyébként, hogy vegyünk elő ezt a könyvet a jelenkor rettentő hangzavarában és adok-kapokjában. Szeretettel és Alexa durvaságait a leghatározottabban elutasítva, Esterházy publicisztikai munkásságát analizálva próbáltam arról beszélni, hogyan olvasta ki a balliberális értelmiség úgynevezett elitje kizárólag azt, ami kielégítette poénigényeiket...” (228).

S itt most úgy vélem, fel kell idézzem Alexa Károly 2018. augusztus 4-én, két évvel Esterházy halála után, a *Magyar Időkben* megjelent írását, *A Padisah sátra, Hol a helye Esterházy Péternek és életművének?* Tagadhatatlan, hogy Alexa írása annak a politikai beszédmódnak felelt meg, amely a nemzeti érzést és egységet tekinti minden másnál fontosabbnak, azaz Esterházy írásaival – megítélésem szerint – ő sem tudott mit kezdeni, miközben azért irodalomtörténészként tudta, hogy egy egyedülálló írói teljesítményről ír, pontosabban azt nem veszi tudomásul. Úgy hiszem, nem felesleges megemlíteni a *Litera* magazin által létrehozott *Előhívás*-estek sorozatát, amelyen Németh Gábor, Jánossy Lajos és végül, de nem utolsó sorban Reményi József Tamás voltak a Nyitott Műhelyben zajló beszélgetések törzsszereplői.

S ezt a közös együttlétet, illetve hangvételt mindenképp érdemes megemlíteni Jánossy Lajos: *Örök hely és Mindenhol idő* (Jelenkor, 2023) című műve kapcsán. Jánossy 557 oldalas könyvében valós idők, szereplők s költött nevek találkoznak egymással, mivel a könyv önéletrajzi, részben virtuális, de ugyanakkor faktuális elemekből is áll. Ez a regény félreérthetetlenül személyes, akkor és ott is, ahol magáról Jánossyról van szó, illetve ahol egy bizonyos, nagybetűs Mosodásról, akinek imaginárius figurája a szerző *tudatalattija, vagy felettes énje, azaz nem más, mint a szerző textuális tükörképe*.

A könyv szerkezetében szinte nincs nyoma a társadalmi valóságnak, vagy ha igen, akkor az csak személyes epizódok, kapcsolatok összefüggésében tűnik fel – a háttérben. A könyv – kivételes írói tehetséggel megírt – mozaikjai a kulturális kapcsolatok elemzéséből, említéséből, elfogulatlan ismertetéséből állnak. Ilyennek látom a kommunizmus bármely doktrínájától távolságot tartó, keresztény budai orvoscsaládban felnövekedő szerző reggeli kakaó-fogyasztásának önironikus ábrázolását, a katonaság kínjaitól való megszabadulás történetét, a családi hagyományok elfogadását és az azzal való szembeszűlés alkohollal és vad bulikkal történő megélését. A könyvben életre

kelő kortárs szubkulturális közösségek, az avantgárd és az irodalmi mikro-közösségek közti viszonyok térképeinek léptéke igencsak eltér egymástól. Ilyen például az új nemzedékek mára ismeretlen figurájának, a Kádár-rendszer utolsó éveinek mitikus csavargójának, Dixinek felidézése is. Mindez nem zavarja a regény lendületét, hanem épp ellenkezőleg, új és új helyzetek, művészeti jelentések merülnek fel vagy épp süllyednek el.

S itt kell megemlítenünk a szerző számára egyik legfontosabb figura, *Simon Balázs* nevét. Simon fiatal korától képzett filozófus, filozófiatörténész volt, aki magyar–latin–ógörög szakon végezte el tanulmányait az ELTE bölcsészkarán. Ugyanakkor már fiatalon nagy költő is volt, aki 1966-ban született és 2001-ben halt meg, több műtét után, agydaganatban. Versei 2021-ben, halála után húsz évvel jelentek meg a Jelenkor Kiadónál, Szenderák Bence szerkesztésében *Összegyűjtött versek* címmel, 700 oldalon.

Simon Balázs Jánossy Lajos kötetében – érthetően – álnéven, Dávidként szerepel „Én lelkesedtem a Szabad Európában elhangzó nevekért (...) Dávid, noha Lukácsot az egyik legfontosabb, alapvető, így ő, filozófusnak tartotta, olykor lehűtött, mert tanítványait, szűkebben az itthon maradt, második generációt, nem tartotta sem fontosnak, sem alapvetőnek, filozófusoknak a legkevésbé. Mit több, vélte Dávid, politikai karrierjük, hősiességük is innen ered, hogy filozófusként nagy elődjük árnyékának a szegélyéig sem érnek, másodrendű filozófusok csupán, az illegalitásban a szerencsésüket megtaláló zsebentellektüelek. Sem a marxizmussal, sem az azt meghaladni vélt emberi jogi eszmekörrel nincsenek tisztában. Dávid, Hölderlin és Rilke között nem szoríthatott helyet Eörsinek vagy Harasztinak. Karl Korsch és Gramsci között nem fértek el a Lukács-óvoda néhai hallgatói. Bár Dávid verdiktje, miszerint Petri harmadrangú szerző, közéleti hangulatköltő, kurzusszerző, a hivatalos kurzussal szemben álló kurzus írója, az avéta poétája, így Dávid...” (287–288). „...A reményeink itt élő remények voltak, ebből az életből fakadtak, ebben gyökereztek, ennek ellenére reménykedtünk... Nem-itt-élő-itt-életünk ambíciói az itt-élő-életben voltak egyedül lehetségesek, az itt-élő-élet hívta életre azokat” (291).

Jánossy könyve az elmúlt évek egyik legfontosabb regénye, amely a Kádár-rendszer legtöbb elfelejtett kulturális sajátosságát, a szubkulturák mára ugyancsak homályba vesző világát idézi fel.